

DOI: 10.18372/2412-2157.39.18447

УДК 141.178:159.923.2(045)

М.А. Абисова

ДО ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ПОСТМОДЕРНУ

Національний авіаційний університет
ORCID ID: 0000-0002-6461-7769

Анотація. Стаття присвячена проблемі сталості ідентичності за умов постмодерну. Поняття ідентичності розглядається крізь призму конструктивістського підходу. У рамках методології дискурсивних та нарративних підходів обговорюються конструктивістські можливості на соціальному та індивідуальному рівнях формування та підтримання Я-ідентичності відповідно. Дискурсивні та нарративні підходи постають як такі, що є взаємоповноважливими у вивченні контексту комунікативних ситуацій та процесів індивідуального засвоєння соціокультурного досвіду, в яких конструюється та постає ідентичність. Постмодерна соціальність аналізується як нелінійна соціальна динаміка, яка проблематизує підтримання основи ідентичності, закладеної в історичному досвіді, утверджує різноманіття проєктивних ідентичностей. Ситуація постмодерну актуалізує питання практичного синтезу есенціалізму та конструктивізму.

Ключові слова: ідентичність, есенціалізм, конструктивізм, дискурс, нарратив, медіадискурс, постмодерн.

Вступ

Серед феноменів постмодерної соціальної реальності, що викликають пильну увагу дослідників соціогуманітарної сфери, ідентичність займає одне з перших місць, про що свідчить частота та активність вживання даної дефініції. Поняття ідентичності необхідне для пояснення зміни співвідношення суспільного та особистого, нетипового та стандартного, «іншості» та одноманітності, глобального та локального. Актуальність проблеми дослідження ідентичності полягає в тому, що постмодерний світ передбачає можливість реалізації будь-якої суб'єктності, що робить принципово важливим пошук єдиних підстав соціально прийнятних форм ідентифікації, а також комунікативних форм, що їх забезпечують (Пісчіков і Холін 2009, 41–50).

Метою дослідження є виявлення комунікативних практик формування та підтримання ідентичності у постмодерній соціальній реальності.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних дослідницьких завдань:

1. Розглянути специфіку ідентичності як інтегральної якості індивіда з опорою на провідні підходи у соціофілософському знанні.

2. Дослідити комунікативні практики формування та підтримки ідентичності у постмодерному соціумі.

Методологія дослідження

Разом із історико-філософським методом, що концептуалізує феномен ідентичності, використовувався системний підхід, який дозволяє розглядати проблему ідентичності у всьому різноманітті її прояву. Діалектичний метод використовувався при розгляді діалектики соціального та індивідуального в процесі набуття персональної ідентичності.

Теоретико-методологічним підґрунтям вивчення взаємозв'язку мови, комунікації та ідентичності стали теорії структуралізму (К. Леві-Строс, Ж. Лакан та ін.) і постструктуралізму (Р. Барт, Ж. Деррида, М. Фуко та ін.). У роботі використовувалися дискурсивний та нарративний підходи для аналізу контекстів породження ідентичності з опорою на мовні процеси, роль інтерпретацій та дискурсивного вибудовування своєї ідентичності у постмодерному суспільстві.

Ступінь розробленості проблеми

Найбільш детальний аналіз концепту «ідентичність» було представлено у працях Е. Еріксона у другій половині ХХ століття (Erikson 2020). Дослідник характеризує ідентичність як суб'єктивне відчуття цільності, яке формується завдяки процесам спостереження та відображення. Індивід оцінює себе з точки зору того, як (на його думку) інші оцінюють його. Водночас, він сприймає такі оцінки з точки зору власних суджень про себе (Erikson 2009).

Ідентичність – міждисциплінарна категорія, у становленні якої можна виділити різні підходи. Серед них основоположними є: психоаналітичний (теорії психоаналізу З. Фрейда, Е. Фромма) та соціологічний (теорія самості У. Джеймса, концепція дзеркальної самості Ч. Кулі, теорія соціальної інтеракції Дж. Міда). У рамках психоаналітичної традиції ідентичність сприймається як почуття безперервної самототожності у процесі ідентифікації, як процес самовизначення та вибору цілей, цінностей, потреб та переконань індивіда. У рамках соціологічного підходу вивчення ідентичність постає як динамічний соціальний продукт взаємодії суб'єктів у структурно-соціальному контексті, результат концептуалізації себе та інтеріоризації соціальних ролей. Майже водночас у соціальної теорії виникає низка дотичних понять, зокрема «колективної» та «культурної» ідентичності, запропоновані для позначення широкомасштабних соціальних ідентичностей (ґендерна, вікова, етнічна, класова). Крім вищезгаданих, виділяють також біхевіористський (теорія конфліктів М. Шеріфа та Д. Кемпбелла) та когнітивний підходи (теорія когнітивного балансу Ф. Хейдера, теорія когнітивного дисонансу Я. Фестінгера).

Питання персональної ідентичності актуалізуються у контексті інтерсуб'єктивності у роботах М. Бубера та О. Кернберга. Комунікативні та просторово-часові аспекти ідентифікації досліджуються у роботах Ж. Бодрійяра, Е. Тоффлера, Ю. Габермаса, а значення знаково-символічних систем та феноменів комунікації у формуванні структур ідентичності – у працях П. Рікера. Обговорюється значення низки ідей, що розробляються у дискурсивному (Е. Лакло,

Ш. Муфф, Л. Філіпс, М. Йоргенсен, М. Фуко та ін.) та нарративному підходах (Дж. Брунер, Д. МакАдамс, Т. Сарбін, Я. Лазло та ін.), для дослідження постмодерної ідентичності.

Результати

Ідентичність – складний і багатогранний феномен. Його назва походить від латинського *idem* і пізньолатинського *identitas*, що означає тотожність. Дію встановлення ідентичності називають «ідентифікацією» (Філософський енциклопедичний словник, 233). Е. Еліот визначає ідентичність як характеристику самототожності індивіда та суспільства, їх роздумів, припущень, вірувань та афектів з питання про те, хто вони і яке їхнє ставлення до інших і також до світу (Elliott 2011, XXI). До понять, близьким за значенням до поняття ідентичності, часто належать «самість», «самопрезентацію», «Я-концепцію».

При вивченні ідентичності доцільно виділити два основні підходи – есенціалістський та конструктивістський. Есенціалізм у контексті ідентичності передбачає, що існують незмінні, основні та суттєві риси, що визначають індивідуальну чи групову ідентичність. Схожість параметрів ідентичності впливає із загальних і об'єктивно властивих характеристик та установок, структурних характеристик суспільства й інших властивостей, що зберігають свою незмінність. Есенціалістська теорія ідентичності стверджує, що ці риси визначаються вродженими якостями, такими як раса, стать, етнічна приналежність тощо, і вони залишаються постійними та незмінними протягом життя. Необхідно відзначити, що термін «есенціалізм» використовується для опису аргументів, що встановлюють сталі основні джерела індивідуальної чи групової ідентичності, або так званої «есенції». Проте самі ці аргументи можуть бути різноманітними. Серед них зустрічаються твердження про біологічну природу ґендеру, раси чи інших груп, а також припущення, що ґрунтуються на психології, соціальній структурі, теології чи моральних нормах.

Есенціалістський напрямок визнає ідентичність як природну самототожність сутностей, за що піддається критиці, зокрема з боку конструктивізму. Однак есенціалістське звернення до рас, націй, ґендеру, класів, особистостей та багатьох інших ідентичностей зберігається у повсякденному дискурсі у всіх культурах. Есенціалістський підхід відкидає втручання з метою переробки ідентичностей, вважаючи останні стабільними даностями.

Конструктивізм відмовляється від есенціалістської ідеї про те, що індивідуальна та колективна ідентичність є «природними». Натомість він підкреслює, що вони утворюються винятково актами індивідуальної волі. Цей підхід також відкидає уявлення про те, що ідентичність завжди має бути бездоганною та гармонійною, визнаючи її складність і динамічність. Звідси – конструктивістський напрямок визнає ідентичність як історично мінливий та соціальний обумовлений, що змінюється, а нерідко і сконструйований процес

знаходження самототожності соціальних груп та індивідів. Однак щодо рас, націй, етносу, класу спостерігається досить стійкий стан ідентичності, який визнається й конструктивізмом. При конструктивістському підході ідентичність політується і втілюється у політику ідентичності, спрямовану на перемогу ідентичності чи ідентичностей певного типу.

Дискурсивний підхід розглядає ідентичність як таку, що не зводиться до внутрішньої структури індивідуума, а маніфестується та конструюється у дискурсі, у ході різноманітних соціальних практик. Для конструктивістського підходу до ідентичностей важливим виступає критичний дискурс-аналіз, започаткований дискурс-аналізом та генеалогією влади М. Фуко і постмарксистськими теоріями.

«Дискурс» у М. Фуко відноситься до інституційно закріпленого поділу знання і одночасно із цим ним позначаються соціальні практики, за допомогою яких формуються об'єкти, концепти та стратегії. Фуко М. висуває гіпотезу про те, що виробництво дискурсу в суспільстві одночасно контролюється та піддається селекції, організовується та перерозподіляється за допомогою особливих процедур. Мета такого виробництва – приборкати владу та непередбачуваність, випадковий, подій характер дискурсу. Упорядкувальні процедури різноманітні. Вони включають виняток (наприклад, заборони), розподіл (наприклад, протиставлення розуму та безумства), підпорядкування принципу дисциплінарності та інші (Foucault 2019).

У контексті ідей М. Фуко долається розрив між дискурсивним (ідеальним) та матеріальним, характерний для традиції марксистської та неомарксистської критики; правила дискурсу не обмежуються лише способами побудови ідей, ними визначають і форми матеріальної практики.

Спираючись на працю Н. Феркло та Р. Водак (Fairclough & Wodak), можна виділити наступні ключові положення критичного дискурс-аналізу:

1. Лінгво-дискурсивний характер соціальних та культурних процесів і структур.

2. Дискурсивні практики формуються в умовах їхнього обмеження реальними соціальними структурами, що так само можуть змінюватися в результаті дискурсивних практик.

3. Критичний дискурс-аналіз займається лінгвістичним текстовим аналізом та вивчає використання мови у ситуаціях соціальної взаємодії.

4. Критичний дискурс-аналіз розуміє дискурс як ідеологію та аналізує, як дискурс у сенсі ідеології формує та обмежує наше світосприйняття.

5. Критичний дискурс-аналіз досліджує, як відносини влади, представлені у соціально сконструйованих категоріях нерівності (соціальний клас, національність, стать), народжуються в дискурсі та конкурують між собою за гегемонію в різних дискурсах.

Ці положення констатують, що ідентичності «не існує в есенціалістському сенсі», а «різні ідентичності дискурсивно конструюються в залежності від публіки, установок, предмету обговорення та основного змісту, ... тому є рухомими, крихкими і часто амбівалентними та

дифузними» (Wodak 2009, 22). Звідси – основною рисою ідентичності як дискурсивного конструкту, що проявляється в інтеракції, є її ситуативний характер, що змінюється. Ідентичність у дискурсивному підході не зводиться до комунікативної позиції чи комунікативного статусу мовця, а вплетена у широкий соціокультурний контекст і відтворюється з урахуванням наявних соціальних практик.

Важливою ідеєю дискурсивного підходу є «переміщення» ідентичності із сфери приватного в сферу соціального. Розглянемо нарративний підхід, у якому ідентичність постає як упорядкування індивідуального досвіду в цілісні смислові структури. Основним поняттям підходу є «нарратив», що означає «оповідання», «розповідь». Відповідно до прихильників нарративного підходу, люди сприймають навколишній світ відповідно до нарративних структур. До сюжетів, що існують у культурі, та правил побудови оповідань, люди звертаються для того, щоб осмислити власний досвід, побудувати свою життєву історію та ідентичність.

Традиція вивчення нарративів як топіків (макроструктур) активно використовується у медіадискурсі. Тематична структура медіатексту являє собою набір формально або суб'єктивно обраних топіків, навколо яких організується сигніфікація тексту, а релевантність кожного з топіків маркується насамперед заголовком і лідом, а далі лінійною композицією компонентів залежно від жанру (Dijk van 2014).

Концептуальна природа нарративу дозволяє говорити про нього як про деякий комплекс ідей, здатність виражати певну ідеологію. Особливу ідеологічну функцію виконують новинні нарративи в медіадискурсі. Австралійська дослідниця Х. Фултон, аналізуючи дискурс новин, відзначає важливість суспільних ідіом (public idiom) – концептів, що дозволяють аудиторії ЗМІ відчувати спільність і спорідненість з медіа, досягати ідеологічного консенсусу. Суспільну ідіому задають тональність спілкування, мовні практики міжособистісного спілкування між ЗМІ та читачем. Концепція спільного дискурсу передбачає, що дискурс новин відтворює (викликає до життя) ілюкативні аудиторії, звертаючись до них такою мовою і такою інтонацією, в яких вони можуть визнати новини, що належать їхньому власному світу, включити їх у свій повсякденний досвід, визначити своє відчуття реальності. Суспільна ідіома не тільки створює приємне почуття ідентичності та приналежності аудиторії до «своїх», але також є підтвердженням «правильності» думок, що розділяються (Fulton et al. 2005, 247). Причину збереження традиційних нарративних стратегій у дискурсі постмодерну австралійські дослідники пов'язують із тим, що виробництво та споживання медіатекстів підпорядковане економічній логіці ринку (маркетингу) і – ширше – капіталізму як суспільного устрою.

Крім того, що нарратив має концептуальну (фреймову) природу як гіпертекст, здатний до процедур згортання (розгортання) та експлікації формульних мовних конструкцій з явною ідеологічною спрямованістю, також необхідно

розглянути його подієву природу. Принцип концептуальної нарративності закріплює акторів усередині відносин та оповідань, які рухаються у часі та просторі, і тим самим перешкоджають безумовній стабільності дії, чим підкреслюється реляційний та процесуальний характер ідентичності.

З розвитком нових медіа у повсякденне життя людини інтегрується медіареальність: віртуальне представлення персональних нарративів, мікро-історій та публічне демонстрування всіх аспектів життя суспільства. Інтерактивність цифрових платформ доповнює контекст нових цифрових медіа гіпервізуальними та гіпертекстуальними кодами, відчужуючи їх від творця та наповнюючи іншими культурними практиками та сенсами, які стають частиною нового повсякденного досвіду людини. Отже, настає період максимально можливої персоналізації та структурування інформаційних потоків для кожного суб'єкта нових медіа. Нові медіа привносять не лише нові технології та способи створення індивідуалізованого контенту як новий досвід ідентифікації, а й зміни у відносинах між учасниками комунікаційного процесу. Ролі, ідентичності та способи взаємодії виробників та споживачів інформації постійно змінюються.

Перехід до постмодерного, постіндустріального, інформаційного суспільства супроводжується парадоксальною зміною становища особистості. Криза традиційної ідентичності безумовно є фактом, що констатується і апологетами та критиками постмодерну. Головна особливість епохи постмодерну – безперервний динамізм. Змінюється все. Слід відмітити безперервний темп змін, що постійно зростає. Зміни мають переважно глибокий, якісний характер. Вони дефундаменталізують, руйнують, знецінюють, маргіналізують традиційні базисні структури особистості та її духовного світу.

Базисні структури особистості та її ідентичності формалізуються, віртуалізуються, відбувається їхня заміна симулякрами. Апологети постмодерну підкреслюють персоналізацію та індивідуалізацію ідентичності; розглядають її як проект, що формується самою особистістю, яка має абсолютну свободу і творчість, що сприяє повному самовираженню. Відповідно до їхніх поглядів, кожна окрема людина у постмодерні самостійно конструює свою ідентичність. Акцент на динамізмі, плюралізмі та персоналізації ідентичності постмодерну спонукає їх стверджувати перевагу нової ідентичності над традиційною із перевагою індивідуального над соціальним.

Деякі критики не протиставляють індивідуальне та соціальне в контексті порівняння традиційної та постмодерної ідентичності. Більш поміркована точка зору визнає, що в структурі ідентичності постмодерну існують і є складно взаємопов'язаними два елементи: традиційна ідентичність із пріоритетом соціального над індивідуальним та постмодерністська ідентичність із пріоритетом індивідуального над соціальним.

Основна теза критиків полягає у ствердженні деструктивного характеру постмодерністських змін

ідентичності, які призводять до деформації не лише процесів ідентифікації особистості, а й формування неефективних, шкідливих форм ідентичності. Для опису постмодерної текучості і плюралізації ідентичності, що виникає, використовуються різні терміни, такі як «дифузна ідентичність», «ерозія ідентичності» та інші.

Оцінюючи сучасні трансформації ідентичності в постмодерністському суспільстві, слід зазначити, що криза традиційної, фундаменталістської ідентичності супроводжується і конструктивними потенціями формування нової ідентичності, і потенційними загрозами дегуманізації, і руйнації ідентичності загалом.

Обговорення

Цифрове середовище та віртуальна реальність нерозривно вплетені у контекст щоденного повсякденного досвіду, внаслідок чого складно розділити життя людини на онлайн та офлайн присутність. У постмодерній соціальній реальності сучасний процес ідентифікації індивіда перебуває у багатовимірному просторі, створеному інтерактивними цифровими технологіями. Нова модель ідентифікації є суперечливою. З одного боку, людина у просторі цифрової віртуальної комунікації опиняється на перетині значної кількості різноспрямованих інформаційних потоків. Це призводить до того, що вона потрапляє в ситуацію порушення цілісності світосприйняття і нескінченного вибору, породжену цими потоками, що перетинаються. При цьому людина змушена звертатися до пошуку стійких позицій, які могли б зробити ясною і визначеною її орієнтацію в нестійкому постмодерному світі, що швидко змінюється. Пошук ідентичності здійснюється не через співвіднесеність із загальними ідеями, а через комунікативні відносини, характеристиками яких стають множинність, нетривалість, поверховість.

Віртуальні структури та групи утворюють мозаїку, й за цих умов гіпертекст виявляється досить гнучкою, але водночас адекватною структурою, що дозволяє самовизначення за умов постійних трансформацій інформаційних потоків і структур. Дані специфічні риси віртуального цифрового світу впливають весь спектр можливостей і шляхів самоідентифікації.

Р. Брубейкер, детально аналізуючи різні підходи до поняття ідентичності, виступає за його контекстуальну заміну суміжними процесуальними поняттями (ідентифікація та категоризація, саморозуміння та соціальна локалізація, спільність та групова згуртованість). Дослідник так пояснює свою позицію: «Ідентичність», зрозуміла у строгому сенсі як така, що передбачає виняткову, незмінну, фундаментальну тотожність, отже, зазвичай, означає занадто багато; а зрозуміла в слабкому розумінні – як множинна, текуча, роздроблена, договірна, вона означає зазвичай надто мало (Brubaker 2006, 18–19). Есенціалізм повертається тут не як дискредитований теоретичний конструкт, а як визнання відзнаки того повсякденного досвіду, що артикулює себе в національних чи ідентитарних формах.

Важливо, що сучасний процес формування суб'єктивності складається з повсякденних напівусвідомлених практик соціальної взаємодії,

естетичного виробництва та споживання. Взаємозв'язок цих практик завжди є випадковим. Іншими словами, ідентичність швидше виступає як регулятивний ідеал, а політики ідентичності спрямовані на прагнення цього ідеалу.

Цей підхід до трактування ідентичності став переважати у 2000-х роках у рамках культурних досліджень. Проблематика ідентичності почала розглядатися невіддільно від політики пам'яті, проте вже не у рамках конструктивізму чи примордіалізму, а як повернення напівусвідомлених відчуттів «ентузіазму», рессентименту та повсякденного життєвого досвіду, які стають основою рефлексивної солідарності. Як зазначає Шанталь Муфф, політики ідентичності, так само як і національні «уявні спільноти», сьогодні піддають сумніву неоліберальний консенсус і ґрунтуються на ентузіазмі – готовності людей ототожнювати себе з політичною спільнотою. При цьому ідентичність не має на увазі усунення відмінностей: «Відносини еквівалентності не передбачають схлопування всіх відмінностей в ідентичності – ці відмінності, як і раніше, активні» (Mouffe 2018, 68).

Висновки

Поняття ідентичності як концепту сучасності містить конструктивістські властивості. Перехід від есенціалістського розуміння ідентичності як об'єктивної властивості до конструктивістського передбачає новий погляд на цей процес. Конструктивізм відкидає думку про природний характер ідентичності індивіда. Згідно з цим припущенням, ідентичність має проєктну функцію, що означає, що вона не є статичною або незмінною. Натомість ідентичність може бути створена та змінена шляхом відкриття нових культурних граней і переосмислення соціокультурних контекстів. Ця можливість нерозривно пов'язана з нарративно-дискурсивними практиками.

У цій роботі нарративний та дискурсивний підходи до дослідження ідентичності розглянуті як інструменти для аналізу індивідуального та соціального рівнів формування й підтримки множинних та мінливих ідентичностей, що доповнюють одне одного. Дискурси та нарративи визначають специфіку постмодерної ідентичності з пріоритетом індивідуального над соціальним. Оскільки суб'єкт ідентифікації може встановлювати відносини ідентифікації з різними об'єктами з різних підстав, окремі прояви ідентичності не є однопорядковими й тотожними один одному. У зв'язку з цим виникає питання про межі та можливості зміни ідентичностей. Якщо конструктивізм абсолютизує мінливість ідентичності під впливом когнітивних практик, то есенціалістська позиція полягає в абсолютизації об'єктивних засад ідентичності. Виникає необхідність пошуку синтезу двох позицій за умов нелінійної соціальної динаміки постмодерну

Список літератури

1. Brubaker R. *Ethnicity without Groups*. Harvard University Press, 2006. 296 p.
2. Dijk van T. A. *Discourse and Knowledge. A sociocognitive approach*. Cambridge : Cambridge University Press, 2014. 400 p.
3. Elliot A. *Introduction. Routledge handbook of identity studies*. N. Y., 2011. P. XII—XXIV.
4. Erikson E. H. *Identity and the life cycle*. London : W. W. Norton & Company, 2009. 192 p.

5. Erikson E. H. *Identity, Youth, and Crisis*. London : W. W. Norton & Company, 1994. 336 p.

6. Fairclough N., Wodak R. *Critical discourse analysis. Discourse studies: a multidisciplinary introduction* / ed. by T. A. Dijk van. 2nd ed. London, 1997. P. 258–284.

7. Foucault M. *The order of discourse. Archives of infamy: foucault on state power in the lives of ordinary citizens* / ed. by N. Luxon. University of Minnesota Press 2019. URL: <http://surl.li/rwkd> (дата звернення: 05.01.2024).

8. Narrative and media / H. Fulton et al. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. 329 p.

9. Mouffe C. *For a left populism*. London : Verso, 2018. 51 p.

10. The discursive construction of national identity / R. Wodak et al. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2009. 288 p.

11. Пісчиков В. С., Холін М. М. Ідентичність особистості як проблема сучасного суспільства. *Актуальні проблеми духовності: зб. наук. праць*. 2009. № 10. С. 41–50.

12. Філософський енциклопедичний словник / редкол.: В. Шинкарук, Є. Бистрицький, М. Булатов. Київ : Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАНУ, 2002. 742 с.

References

1. Brubaker, Rogers. 2006. *Ethnicity Without Groups*. Harvard University Press.

2. Dijk, Van Teun A. 2014. *Discourse and Knowledge. A Sociocognitive Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

3. Elliot, Anthony. 2011. "Introduction". In *Routledge Handbook of Identity Studies*, edited by Anthony Elliot, XII—XXIV. New York: Routledge.

M. Abysova

IDENTITY ISSUE IN POSTMODERN CONDITIONS

Introduction. The issue of identity research is crucial in the postmodern world, as it allows for the realization of any subjectivity. It's therefore essential to find common grounds for socially acceptable forms of identification and the communicative forms that support them. **The aim** is the analysis of communicative practices of identity formation and maintenance practices in postmodern social reality. **The tasks** are 1) consider the specifics of identity as an integral quality of an individual based on leading approaches in socio-philosophical knowledge; 2) to investigate communicative practices of identity formation and maintenance in postmodern society. **Research methods** for the study are historical-philosophical method, systematic approach, dialectical method; theories of structuralism and poststructuralism; discursive and narrative approaches. **Research results.** The concept of identity is considered through the prism of the constructivist approach. Within the methodology of discursive and narrative approaches, constructivist opportunities at the social and individual levels of forming and maintaining self-identity are discussed, respectively. Discursive and narrative approaches appear as mutually complementary in studying the context of communicative situations and processes of individual assimilation of sociocultural experience in which identities are constructed and emerge. **Discussion.** In the unstable postmodern world, which is rapidly changing, the search for identity is carried out through communicative relations. **Conclusions.** Postmodern sociality is analyzed as a non-linear social dynamic that problematizes the maintenance of the basis of identity laid in historical experience and affirms the variety of projective identities. The postmodern situation actualizes the search for the practical synthesis of essentialism and constructivism.

Keywords: *identity, essentialism, constructivism, discourse, narrative, media discourse, postmodern.*

DOI: 10.18372/2412-2157.39.18448

УДК 101.1-044.922:001(045)

Л.В. Броннікова

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАУКИ

Чорноморський національний університет імені Петра Могили;
ORCID ID: 0000-0002-7706-4163

Анотація. Розкриваються зміни, що відбуваються у філософії науки в зв'язку із значними трансформаціями у науці кінця ХХ-початку ХХІ ст. Відмічається необхідність змін у навчальному курсі «Філософія науки». Наголошується, що викладання класичних концепцій філософії науки слід доповнити вченнями сучасних науковців, які стосуються соціокультурного контексту здійснення наукової діяльності. Зокрема, на Заході існують в якості окремих напрямків філософії науки, соціальна епістемологія, а також STS (Science, technology and society). Показано, що сучасна філософія науки не претендує на створення загальної моделі науки, адже наукові дослідження є надто різноманітними, а наука загалом стрімко розвивається.

Ключові слова: наука, філософія науки, позитивізм, епістемологія, міждисциплінарність.

Вступ

Різноманітні аспекти перетворень у суспільстві епохи глобальної інформаційної революції обумовили значні зміни у природі наукової діяльності та комунікації, у соціальному статусі та функціях науки. Сучасна наука вимагає для свого аналізу нових методологічних підходів, які виходять за межі

4. Erikson, Erik. H. 2009. *Identity and the Life Cycle*. London: W. W. Norton & Company.

5. Erikson, Erik. H. 2020. *Identity, Youth, and Crisis*. London: W. W. Norton & Company.

6. Fairclough, Norman, and Ruth Wodak. 1997. "Critical Discourse Analysis". In *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*, edited by Teun A. Van Dijk, 258–84. London: Sage.

7. Foucault, Michel. 2019. "The Order of Discourse". In *Archives of Infamy: Foucault on State Power in the Lives of Ordinary Citizens*, edited by N. Luxon. University of Minnesota Press. Accessed January 5, 2024. <http://surl.li/rwkd>.

8. Fulton, Helen, Julian Murphet, Rosemary Huisman and Anne Dunn. 2005. *Narrative and Media*. Cambridge: Cambridge University Press.

9. Mouffe, Chantal. 2018. *For a Left Populism*. London: Verso.

10. Wodak, Ruth, Rudolf de Cillia, Martin Reisigl and Karin Liebhart. 2009. *The Discursive Construction of National Identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

11. Pischikov, V. S., and M. M. Kholin. 2009. "Identychnist osobystosti yak problema suchasnoho suspilstva" ["Identity of the Individual as a Problem of Contemporary Society"]. *Aktualni problemy dukhovnosti : zb. nauk. prats, Actual problems of spirituality: coll. of science works* 10: 41–50.

12. Shynkaruk, Volodymyr, Yevhen Bystrytskyi and Mykhailo Bulatov, eds. 2002. *Filosofskiy entsyklopedychniy slovnyk [Philosophical Encyclopedic Dictionary]*. Kyiv: Instytut filosofii im. H.S. Skovorody NANU.

стандартної моделі науки. Як відомо, вивченням науки як епістемологічного та соціокультурного феномену займається спеціальна філософська дисципліна – філософія науки.

У другий половині ХХ ст. відбулася значна деформація традиційних форм організації і проведення наукових досліджень – суттєво